Utbildningsutskottets betänkande

1980/81:41

med anledning av motion om ett tillfälligt stimulansbidrag till viss yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan m. m.

NIONDE HUVUDTITELN

Motionen

1980/81:2192 av Olof Palme m. fl. (s) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1980/81:2191 – yrkas

1. att riksdagen beslutar om ett tillfälligt stimulansbidrag till utbildning inom industri och hantverk i gymnasieskolan i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om särskilda åtgärder för att få flickor att söka till expanderande studievägar i gymnasieskolan,

3. att riksdagen till anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. för budgetåret 1981/82 beslutar anvisa ett i förhållande till av riksdagen anvisat anslag med 4 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 12 025 000 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. att riksdagen som sin mening beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om försöksverksamhet med särskilda stödinsatser inom ramen för skolans uppföljningsansvar,

5. att riksdagen till anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1981/82 beslutar anvisa ett i förhållande till av riksdagen anvisat anslag med 10 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 3 594 000 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att riksdagen beslutar öka bidragen för studie- och yrkesorienteringen för invandrarelever i enlighet med vad som anförts i motionen,

7. att riksdagen beslutar öka bidragen för studie- och yrkesorienteringen i kommuner med fler än 3000 elever i enlighet med vad som anförts i motionen,

8. att riksdagen till anslaget Studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1981/82 beslutar anvisa ett i förhållande till av riksdagen anvisat anslag med 16 500 000 kr. (4 250 000+12 250 000) förhöjt förslagsanslag av 130 755 000 kr. i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

Med anledning av proposition 1980/81:150 har väckts sex motioner. Av dessa har motion 1980/81:2192 hänvisats till utbildningsutskottet (motive-

ringen till yrkandena återfinns i den till arbetsmarknadsutskottet hänvisade motionen 1980/81:2191). Motion 1980/81:2192 behandlar fyra frågor, nämligen ett tillfälligt stimulansbidrag till utbildning inom industri och hantverk i gymnasieskolan, särskild kursverksamhet för flickor inom det tekniskt-naturvetenskapliga området, utbildningsprogram för vissa ungdomar under 18 år och ökning av resurserna för studie- och yrkesorientering.

1. Ett tillfälligt stimulansbidrag till utbildning inom industri och hantverk i gymnasieskolan

I motion 1980/81:2192 (yrkande 1) föreslås ett extra statsbidrag av schablonkaraktär till kommuner med gymnasieskola i syfte att stimulera anordnandet av gymnasial yrkesutbildning. Motionärerna anför att avvecklingen av vissa statliga bidrag har försämrat kommunernas möjligheter att anordna yrkesinriktad utbildning. Det i motionen föreslagna tillfälliga bidraget bör avse utbildning inom sektorn för industri och hantverk. Det är inom denna sektor som kommunerna har de största drifts- och investeringskostnaderna. Samtidigt är sökandeöverskottet här stort. Motionärerna föreslår att bidraget utgår med 50000 kr. per sådan nyinrättad klass som är anordnad efter det att skolöverstyrelsen (SÖ) i december 1980 meddelade sina preliminära organisationsbeslut för läsåret 1981/82. Man räknar med ett ökat medelsbehov av ca 10 milj. kr. för budgetåret 1981/82. Motionärerna utgår därvid från att ytterligare drygt 3000 platser – ca 200 klasser – kan anordnas. Kommunerna bör enligt motionens förslag få använda bidraget efter eget gottfinnande. Motionärerna anför slutligen att det föreslagna extra bidraget kommer att få en stimulanseffekt också för planeringen inför läsåret 1982/83. De räknar med att bidraget skall avvecklas först efter det att den s. k. ungdomspuckeln kraftigt har minskat.

Utskottet vill med anledning av motion 1980/81:2192 yrkande 1 anföra följande.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion 1980/81:2192 att gymnasieskolans utbildning inom sektorn industri och hantverk bör byggas ut i ökad takt. Enligt utskottets mening finns det skäl för att inom sektorn industri och hantverk tillfälligt införa ett stimulansbidrag till kommunerna, vilket får användas inte bara till planeringsinsatser utan även till andra åtgärder som kan främja önskad utbyggnad. Stimulansbidraget bör – för att få optimal effekt – inte knytas till begreppet klass utan till individ och avse faktisk ökning av intaget till sektorn för industri och hantverk. Bidraget bör kunna vara en stimulans till en utökning av både den utbildning som är förlagd till skola och den utbildning som är förlagd till företag eller institution (inkl. arbetsmarknadsutbildning). Utskottet vill erinra om att gymnasial yrkesutbildning i form av inbyggd utbildning och lärlingsutbildning minskar de kommunala investeringarna och driftkostnaderna samti-

digt som eleverna i större utsträckning får inblick i förhållandena inom arbetslivet och ges ökade möjligheter att meritera sig för yrkesverksamhet.

Stimulansbidraget bör utgå till intagningsplatser inom den s. k. stora ramen, vilka tillkommit med stöd av organisationsbeslut efter utgången av maj månad 1981. Utskottet anser sig inte utan en mer ingående analys kunna ange beloppets exakta storlek. Beloppet bör dock vara så stort att det har en stimulerande effekt. Enligt utskottets mening bör det sålunda inte understiga 1 000 kr. per intagningsplats. Förslag om bidragets storlek och om erforderliga medel för budgetåret 1981/82 bör läggas fram på tilläggsbudget I till statsbudgeten. Beträffande åren därefter bör regeringen återkomma i senare sammanhang. Riksdagen bör med anledning av motion 1980/81: 2192 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om ett tillfälligt stimulansbidrag till utbildning inom industri och hantverk i gymnasieskolan.

2. Medel för särskild kursverksamhet för flickor inom det teknisk-naturvetenskapliga området

I motion 1980/81: 2192 (yrkandena 2 och 3) begärs att 4 milj. kr. anslås under grundskoleanslaget för kursverksamhet inom det teknisk-naturvetenskapliga området i anslutning till grundskolan. Kursverksamheten skall vara avsedd för flickor som skall söka till gymnasieskolan och äga rum i första hand på ferietid, alternativt på lämplig tid under vårterminen i årskurs 9.

Utskottet uttalade i sitt betänkande UbU 1980/81: 22 att det var synnerligen angeläget att i god tid före elevernas val av studieväg i gymnasieskolan intressera flickor för fortsatta studier inom det teknisk-naturvetenskapliga området. Detta kunde enligt utskottets mening ske på samtliga stadier i grundskolan vid undervisningen inom de naturorienterande ämnena, vid arbetslivsorienteringen och i studie- och yrkesorienteringen. Utskottet förutsatte att arbetet i grundskolan bedrevs på det sättet. Utskottet ville också peka på att den föreslagna kursverksamheten, om den förlades till vårterminen i årskurs 9 eller under ferietid, skulle i tiden komma för sent, eftersom elevernas val av studieväg i gymnasieskolan som regel sker redan under höstterminen i årskurs 9. Då utskottet inte funnit anledning att ändra sitt ställningstagande till den aktuella frågan, bör riksdagen avslå motion 1980/81: 2192 yrkandena 2 och 3.

3. Medel för utbildningsprogram för vissa ungdomar under 18 år

I yrkandena 4 och 5 i motion 1980/81: 2192 föreslås att 10 milj. kr. ställs till SÖ:s förfogande under anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor för ett lokalt utvecklingsarbete med utbildningsprogram för de ungdomar under 18 år som av olika orsaker kan förväntas få stora och bestående

problem att få sysselsättning och för vilka det förmodligen kommer att krävas mycket omfattande och långvariga stödinsatser.

Utskottet erinrade i sitt betänkande UbU 1980/81:22 om att riksdagen så sent som våren 1980 fattade beslut om särskilda introduktionsprogram för utbildning och att denna flexibla resurs för studie- och yrkesorientering motsvarar ett belopp av ungefär 15 milj. kr. I samma betänkande tillstyrkte utskottet regeringens förslag (prop. 1980/81:100 bil. 12) om fortsatt försöksverksamhet under läsåret 1981/82 med introduktionsprogram för utbildning samt yrkesintroduktion. Riksdagen beslöt i enlighet härmed (UbU 1980/81:30, rskr 1980/81:283). Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motion 1980/81:2192 yrkandena 4 och 5.

4. Ökning av resurserna för studie- och yrkesorientering

I motion 1980/81:2192 anförs att studie- och yrkesorienteringen för invandrarelever är mer tidskrävande än för andra elever. Motionärerna föreslår (yrkande 6 och yrkande 8 i denna del) att ett särskilt statsbidrag utgår till kommuner med invandrarelever i grund- och gymnasieskolan. Kostnaderna härför beräknas till 4,25 milj. kr. (37 grundbelopp).

De nuvarande bestämmelserna om resurstilldelning för syo innebär enligt samma motion att kommuner med ett stort elevantal är något missgynnade i förhållande till andra kommuner. Det finns enligt motionärerna anledning att förstärka syo-resurserna i de större kommunerna (yrkande 7 och yrkande 8 i denna del). De föreslår att man vid framräknandet av antalet grundbelopp i samtliga kommuner med fler än 3 000 elever sänker delningstalet från 800 till 700, vilket innebär en ökad kostnad om sammanlagt 12,25 milj. kr.

Med hänvisning till det regeringsförslag som är att vänta om den framtida utformningen av syo-verksamheten var utskottet vid sin behandling (UbU 1980/81:22) av likartade motionsyrkanden (1980/81:1676 yrkandena 5, 8 och 9) inte berett att lägga fram förslag om nya regler för syo-verksamheten. Utskottet anförde även att yrkandena vid bifall dessutom innebar ökade ekonomiska åtaganden för statens del. Med hänvisning härtill och till att riksdagen nyligen fattat beslut i frågan (UbU 1980/81:25, rskr 1980/81:332) avstyrker utskottet yrkandena 6, 7 och 8 i motion 1980/81:2192.

5. Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande ett tillfälligt stimulansbidrag till utbildning inom industri och hantverk i gymnasieskolan med anledning av motion 1980/81:2192 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. att riksdagen beträffande medel för särskild kursverksamhet för flickor inom det teknisk-naturvetenskapliga området avslår motion 1980/81: 2192 yrkandena 2 och 3,
3. att riksdagen beträffande medel för utbildningsprogram för vissa ungdomar under 18 år avslår motion 1980/81: 2192 yrkandena 4 och 5,
4. att riksdagen beträffande ökning av resurserna för studie- och yrkesorientering avslår motion 1980/81: 2192 yrkandena 6, 7 och 8.

Stockholm den 21 maj 1981

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Hans Nyhage (m), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp), Larz Johansson (c), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s) och Christina Rogestam (c).

Reservationer

Stig Alemyr, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén, Iris Mårtensson och Lars Svensson (alla s) har avgivit följande reservationer.

1. Medel för särskild kursverksamhet för flickor (mom. 2)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Utskottet uttalade" och slutar "och 3" bort ha följande lydelse:

I samband med att stimulansåtgärder vidtas för att öka yrkesutbildningen inom området industri och hantverk måste också särskilda åtgärder vidtas för att få flickor mer intresserade av utbildning inom denna sektor. Enligt utskottets mening bör det ställas ökade krav inte bara på studie- och yrkesorienteringen utan även på andra åtgärder som gör det möjligt för flickor att skaffa sig bättre förutsättningar att genomgå olika former av teknisk utbildning. Som exempel på sådana åtgärder vill utskottet nämna utnyttjandet av olika perioder av den praktiska arbetslivsorienteringen och tiden för temastudier på grundskolans högstadium. Det är också angeläget

att innehållet och arbetsformerna i det nya ämnet teknik får en sådan utformning att flickor verkligen får möjlighet att handskas med verktyg och maskiner för att därigenom pröva sig fram inom det tekniskt-praktiska området. Härutöver bör det vara möjligt att erbjuda intresserade flickor en kortare kurs inom området på samma sätt som invandrarungdomar erbjuds kurser för att öka deras benägenhet att gå vidare till gymnasieskolan. Sådana kurser skulle kunna erbjudas under ferietid. Alternativt bör tid kunna tas under vårterminen i årskurs 9 eller genom utnyttjande av tiden för temastudier på grundskolans högstadium.

Utskottet anser i likhet med motionärerna att 4 milj. kr. bör ställas till SÖ:s förfogande för sådana kurser. Detta bör riksdagen med bifall till yrkandena 2 och 3 i motion 1980/81:2192 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande särskild kursverksamhet för flickor med bifall till motion 1980/81:2192 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt med bifall till motion 1980/81:2192 yrkande 3 – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (UbU 1980/81:22 och 30, rskr 1980/81:283) – till *Bidrag till driften av grundskolor m.m.* för budgetåret 1981/82 anvisar 4 000 000 kr.,

2. Medel för utbildningsprogram för vissa ungdomar under 18 år (mom. 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Utskottet erinrade" och slutar "och 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med motionärerna att särskilda medel bör anslås nästkommande budgetår för försöksverksamhet med syfte att ta fram olika program eller modeller för att hjälpa de ungdomar som av olika skäl (sociala, psykiska, fysiska handikapp) kan förväntas få stora och bestående problem att få sysselsättning och för vilka det förmodligen kommer att krävas mycket omfattande och långvariga stödinsatser. Detta bör riksdagen med bifall till motion 1980/81:2192 yrkandena 4 och 5 som sin mening ge regeringen till känna. För ändamålet bör riksdagen anvisa 10 milj. kr.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande utbildningsprogram för vissa ungdomar under 18 år med bifall till motion 1980/81:2192 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt med bifall till motion 1980/81:2192 yrkande 5 – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (UbU 1980/81:22 och 30, rskr 1980/81:283 – till *Bidrag till driften av gymnasieskolor* för budgetåret 1981/82 anvisar 10 000 000 kr.,

3. Ökning av resurserna för studie- och yrkesorientering (mom. 4)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar "Med hänvisning" och slutar "motion 1980/81:2192" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning bör resurserna för studie- och yrkesorienteringen förstärkas redan nästa budgetår, oaktat att en särskild proposition om syo-verksamhetens framtida organisation har aviserats. Av budgetpropositionen framgår inte att ökade resurser för verksamheten därvid är att vänta.

I likhet med motionärerna anser utskottet att vid beräkningen av medel för syo-verksamheten särskild hänsyn skall tas till kommuner med många invandrarelever. Vid fastställande av kommuns jämförelsetal bör dessa elever få medräknas med koefficienten 1,5. Med anledning härav föreslår utskottet att förevarande anslag räknas upp med 4 250 000 kr., vilket motsvarar ca 37 grundbelopp.

Mot bakgrund av den speciellt utsatta situation som många storstadsungdomar befinner sig i föreslår utskottet vidare att riksdagen uttalar att reglerna för beräkning av grundbeloppen ändras på så sätt att de större kommunerna erhåller ett i förhållande till nuläget ökat antal grundbelopp. Vid beräkningen av antalet grundbelopp för kommun med ett jämförelsetal som är större än 3 000 bör jämförelsetalet delas med 700. Detta föranleder enligt utskottet en uppräkning av förevarande anslag med 12 250 000 kr.

Med hänvisning till vad utskottet här har anfört bör riksdagen med bifall till motion 1980/81:2192 yrkandena 6, 7 och 8 för budgetåret 1981/82 till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. anvisa ett förslagsanslag av 130 755 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande ökning av resurserna för studie- och yrkesorientering med bifall till motion 1980/81:2192 yrkandena 6 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt med bifall till motion 1980/81:2192 yrkande 8 – utöver av riksdagen tidigare anvisat belopp (UbU 1980/81:22 och 30, rskr 1980/81:283) – till *Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m.* för budgetåret 1981/82 anvisar 16 500 000 kr.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1981